

COUR EUROPEENNE DES DROITS DE L'HOMME
EUROPEAN COURT OF HUMAN RIGHTS

ДРУГА СЕКЦІЯ

СПРАВА “САЛОВ ПРОТИ УКРАЇНИ”

(Заява № . 65518/01)

РІШЕННЯ

СТРАСБУРГ

6 вересня 2005 року

Це рішення стане остаточним за обставин, викладених у статті 44 § 2 Конвенції. Воно може підлягати редакційним виправленням

У справі "Салов проти України",

Європейський Суд з прав людини (Друга секція), засідаючи Палатою, до складу якої увійшли:

пан Дж.-П. Коста (Mr J-P. Costa), *голова*,

пан І. Кабрал Баррето (Mr I. Cabral Barreto),

пан Р. Тюрмен (Mr R. Türmen),

пан К. Юнгвірт (Mr K. Jungwiert),

пан В. Буткевич (Mr V. Butkevych),

пан М. Угрехелідзе (Mr M. Ugrehelidze),

пані А. Мулароні (Mrs A. Mularoni), *судді*,

і пан С. Нейсміт (Mr S. Naismith), *заступник секретаря секції*,

після обговорення в нарадчій кімнаті 22 березня 2005 року та 5 липня 2005 року, виносить таке рішення, яке було прийняте у останній з зазначених днів:

ПРОЦЕДУРА

1. Справа порушена Судом за заявою (№ 65518/01) проти України, поданою 26 січня 2000 р. громадянином України паном Сергієм Петровичем Саловим ("заявником"), відповідно до статті 34 Конвенції про захист прав і основних свобод людини ("Конвенції").

2. Заявника представляли в Суді пан В.Агеєв і пан А.Федур - адвокати, що практикують в Україні, а також пан С.Дуніковський - адвокат, що практикує в Нантеррі. Уряд України ("Уряд") був представлений його Уповноваженими пані Зоряною Бортовською та її наступницею пані Валерією Лутковською. .

3. Посилаючись на § 3 статті 5 Конвенції, заявник затверджував, що він не був негайно доставлений до судді або до іншої службової особи для вирішення питання щодо його арешту. Крім того, він скаржився на порушення свого права на справедливий судовий розгляд, - зокрема, на недотримання принципів "верховенства права" і "правової певності", оскільки президія обласного суду скасувала постанову районного суду від 7 березня 2000 р., відповідно до якої його справа направлялася на додаткове розслідування. Заявник стверджував, що мало місце порушення § 1 статті 6 Конвенції. Посилаючись на статтю 10 Конвенції, заявник скаржився на порушення свого права одержувати і поширювати інформацію. Зокрема, він заявляв, що не знав, чи була достовірна інформація про смерть кандидата пана Леоніда Даниловича Кучми, опублікована в номері газети "Голос України", оскільки він не мав точної інформації про стан здоров'я останнього. Він наполягав на тому, що обставинах за будь-яких обставин повідомлення такої інформації третій стороні не повинне каратися п'ятьма роками позбавлення волі. Він скаржився також на його утримання протягом одинадцяти днів у Донецькому ізоляторі тимчасового утримання і на позбавлення його ліцензії на право заняття адвокатською діяльністю.

4. Заяву було передано до Другої секції Суду (§1 правила 52 Регламенту Суду). В рамках цієї Секції відповідно до § 1 правила 26 Регламенту Суду була створено Палату для розгляду цієї справи (§ 1 статті 27 Конвенції).

5. Рішенням від 27 квітня 2004 р. Суд оголосив заяву частково прийнятною.

6. Заявники й Уряд надали свої письмові зауваження щодо суті справи (§ 1 правила 59 Регламенту Суду).

7. 1 листопада 2004 р. Суд змінив склад своїх Секцій (§ 1 правила 25 Регламенту Суду). Ця справа була передана до ведення новоствореної Другої Секції (§ 1 правила 52 Регламенту Суду).

8. Слухання проводилися публічно у Палаці прав людини у Страсбурзі 22 березня 2005 р. (§ 3 правила 59 Регламенту Суду).

Перед Судом постали:

(а) з боку Уряду

пані В.Лутковська, заступник міністра юстиції, *Уповноважений*,

пані О.Бартовщук, начальник відділу, апарат Уповноваженого,

пані Т.Тоцька, заступник начальника відділу, Міністерство юстиції,

Радники;

(b) з боку заявника

пан С.Салов,

Заявник,

пан В.Агеєв,

Адвокат,

пан А.Федур,

пан С.Дуніковський,

Радники.

9. Суд заслухав виступ самого заявника, пана Агеєва та пані Лутковської.

ФАКТИ

10. Заявник - громадянин України 1958 р.н. У цей час проживає в Донецьку. Юрист, займається адвокатською діяльністю в Україні.

I. ОБСТАВИНИ СПРАВИ

A. Кримінальний провадження у справі заявника

11. 31 липня 1999 р. заявник був зареєстрований Центральною виборчою комісією як довірена особа кандидата у Президенти України О.О.Мороза. У той час останній був лідером Соціалістичної партії України.

12. 31 жовтня 1999 р. прокуратура Київського району м. Донецька ("прокуратура Київського району") порушила кримінальну справу проти заявника

за фактом перешкоджання здійсненню виборчого права громадян (п. 2 статті 127 Кримінального кодексу України - "КК").

13. 1 листопада 1999 р. заявник був затриманий за поширення неправдивої інформації про нібито смерть кандидата в президенти, на той час чинного Президента Леоніда Даниловича Кучми. Стверджувалося, що заявник поширював цю інформацію 30 і 31 жовтня 1999 р. - у формі заяви спікера Верховної Ради (парламенту України), опублікованої в спеціальному загальнонаціональному випуску газети Верховної Ради "Голос України". У розповсюдженій заявником статті йшлося про таке:

"Голос України / газета Верховної Ради України / Спеціальний випуск, 29 листопада 1999 р./ безкоштовний номер

Звернення Верховної Ради України до громадян України:

Ми, члени *Верховної Ради України*, змушені звернутися до вас у цьому спеціальному випуску парламентської газети через надзвичайну ситуацію, що склалася на Україні. Фактично в країні відбувся *державний переворот*, але правда про нього ретельно ховається від народу. Нас обманюють! Людина, що з'являлася на телебаченні і роз'їжджала по країні на минулому тижні в якості, нібито, Президента України Л.Д. Кучми, зовсім не той, за кого він себе видає. Він - лише двійник Президента, якого кримінальне оточення Кучми використовує для обману людей у ході президентських виборів, щоб втримати владу у своїх руках. Дійсний Президент України Леонід Кучма помер 24 жовтня 1999 р. у Києві від гострої серцевої недостатності, викликаної міокардиодистрофією внаслідок алкогольної інтоксикації. Тіло його було кремоване в найсуворішій таємниці, а прах - вивезений за кордон. Влада фактично виявилася захоплена групами Рабіновичей, Волкових, Кобзонів і Пінчуків.

Людей залякують, примушуючи голосувати за несправжнього Кучму. По відношенню до опозиційних кандидатів розгорнута найжорстокіша інформаційна блокада. Верховна Рада України повідомляє, що вона бере на себе контроль за президентськими виборами. Кожен випадок незаконного звільнення й інших переслідувань пов'язаних з виборами осіб буде кваліфікуватися як карний злочин. Ми доводимо це до відома керівництва комерційних компаній, медичних і освітніх установ.

Могутня пропагандистська машина, націлена на обман людей, почала свою роботу. Влада в Україні узурпована.

Верховна Рада повідомляє, що єдиним легітимним джерелом влади в державі є Парламент України.

Верховна Рада закликає всіх громадян України не допустити зриву президентських виборів або оголошення їх незаконними, що приведе до встановлення в Україні фашистського режиму.

Спікер Верховної Ради України

О.Ткаченко"

14. Слідом за арештом заявника прокуратура Київського району провела формальне досудове слідство у справі за обвинуваченнями, висунутими проти нього.

15. 3 листопада 1999 р. прокуратура Київського району вирішила взяти заявника під варту за підозрою у вчиненні злочину, передбаченого п. 2 статті 127 КК (див. § 41 нижче). Заявник був поміщений в ізолятор тимчасового утримання Донецької області. Він знаходився там до 10 листопада 1999 р.

16. 5 листопада 1999 р. заявникові було пред'явлено офіційне обвинувачення у вчиненні злочину, передбаченого п. 2 статті 127 КК (див. § 41 нижче). Прокуратура кваліфікувала його дії як дії, вчинені посадовою особою.

17. 10 листопада 1999 р. заявник подав клопотання у Ворошиловський районний суд м. Донецька (датоване 6 листопада 1999 р.) про звільнення його з-під варти. 17 листопада 1999 р. суд відхилив його клопотання.

18. 11 листопада 1999 р. заявника був переведений до слідчого ізолятору № 5 м.Донецька.

19. 16 листопада 1999 р. заявник пройшов медичний огляд. У нього було виявлено бронхіт та гіпертонію другого ступеня.. Медична комісія рекомендувала госпіталізувати заявника.

20. 22 листопада 1999 р. прокуратура Київського району завершила досудове слідство у справі заявника і передала справу до суду.

21. 25 листопада 1999 р. справа була передана в суд. 10 грудня 1999 р. Куйбишевський районний суд м. Донецька ("Районний суд") виніс постанову про віддання заявника до суду за обвинуваченнями у перешкоджанні здійсненню громадянами їхніх виборчих прав, у порушенні п. 2 статті 127 КК (див. пункт 41 нижче). Крім того, суд вирішив не звільняти його з-під варти.

22. У ході судового розгляду 7 березня 2000 р. суддя Т. Районного суду постановив направити кримінальну справу на додаткове розслідування. . Він запропонував прокуратурі переглянути запобіжний захід, обраний щодо заявника, і перекваліфікувати висунуті проти нього обвинувачення. Зокрема, суд вказав:

"...ні в обвинуваченні, ні в обвинувальному висновку органами слідства не вказано, який вплив мали дії Салова С.П. на вибори чи який вплив він хотів здійснити...

З матеріалів справи видно, що заявник розповсюдив фальшивий спецвипуск газети "Голос України" лише серед п'яти громадян, інших даних щодо дій Салова С.П. з метою вплинути на право громадян в здійсненні їхнього виборчого права ні органами слідства, ні в судовому засіданні не встановлено...

Органами слідства недостатньо встановлено, чи є дії Салова С.П. кримінальним злочином...

Органами слідства не розглянуто питання, чи дії заявника можна кваліфікувати як злочин, передбачений ст. 125 ч. 2 КК України ... чи його дії можуть бути кваліфіковані як розповсюдження неправдивих відомостей про інших осіб (Кучму Л.Д.)... на підставі мотивів, що не пов'язані з проведенням виборів. ...

Суд вважає, що органами слідства було проведено недостатнє попереднє слідство, і це не може бути виправлено в судовому засіданні, ... суд не може засудити С.П.Салова за скоєння злочину, передбаченого ч. 2 ст. 125 КК України, до того часу, поки його дії не будуть перекваліфіковані під час додаткового розслідування..."

23. 30 березня 2000 р. заступник прокурора Донецької області вніс у президію Донецького обласного суду ("Президія ") протест на постанову від 7 березня 2000 р. та вимагав переглянути справу заявника в порядку нагляду. Він також наполягав на скасуванні постанови від 7 березня 2000 р., відповідно до якої справа направлялася на додаткове розслідування. Заступник прокурора

стверджував, що існує достатньо доказів на підтвердження того, що заявник перешкоджав здійсненню громадянами їхніх виборчих прав (п. 2 статті 127 КК). У той же день канцелярія суду зареєструвала надходження протесту.

24. 5 квітня 2000 р. Президія в складі голови Л. В. І. і суддів Р. Л. П., П. Л. В., Р. Л. І., М. М.І. і Б. А. М., у присутності прокурора, скасувала постанову від 7 березня 2000 р. і направила справу на новий розгляд. Зокрема, Президія вказала, що Районний суд повернув справу на додаткове розслідування, не провівши ретельного вивчення пред'явленого обвинувачення і необхідних ознак *actus rea* (винуватої дії) і *mens rea* (вини) злочину, в якому звинувачувався заявник. Суд також не вказав, які конкретні слідчі дії належало провести стороні обвинувачення. Президія вирішила не звільняти заявника з-під варти. Зокрема, суд вказав:

"...Визнаючи, що в діях Салова С.П. може бути склад злочину, передбаченого ст.125 ч.2 КК України, суд в порушення вимог ст.22 КПК України сам не з'ясував істотні для такого висновку обставини. При цьому суд не з'ясував направленість умислу підсудного на скоєння вказаних ув обвинуваченні дій, тоді як органи попереднього слідства визнали, що умисел Салова С.П. був направлений на спосня зовсім іншого злочину. Суд не спростував це і необгрунтовано дійшов висновку про можливість діях складу злочину, передбаченого ч.2 ст.125 КК України".

25. 24 квітня 2000 р. Районний суд відхилив подане адвокатом заявника клопотання про направлення справи на додаткове розслідування. Він також відхилив клопотання заявника про звільнення його з-під варти.

26. 1 червня 2000 р. Районний суд відхилив ще одне клопотання про звільнення заявника.

27. 16 червня 2000 р. Районний суд змінив запобіжний захід, обраний щодо заявника, на підписку про невиїзд.

28. 6 липня 2000 р. Районний суд під головуванням судді Т., що брав участь у слуханні справи 7 березня 2000 р., визнав заявника винним у перешкоджанні, шляхом обману, здійсненню громадянами своїх виборчих прав, з метою вплинути на результати виборів Президента України. Районний суд присудив заявнику п'ять років умовного позбавлення волі, з *дворічним випробувальним терміном* в зв'язку з тим, що дії Салова "не спричинили фактичних серйозних наслідків". Крім того, він наклав на заявника штраф у розмірі 170 українських гривень¹. Районний суд ухвалив таке:

"У жовтні 1999 року С.П. Салов отримав від осіб, які не були встановлені у ході слідства, у невідомому місці екземпляри фальсифікованого видання газети Верховної Ради України "Голос України" від 29 жовтня 1999 року, яке містило звернення Верховної Ради України до громадян України від імені голови ВРУ Ткаченка О.О. з інформацією щодо кандидата в Президенти України Кучми Л.Д., зокрема, про його смерть... .., а також щодо державного перевороту, здійсненого людьми з кримінального оточення Кучми Л.Д. ... Згадане видання містило також заклик від імені ВРУ до всіх громадян України не допустити зриву президентських виборів ... і, відповідно, встановлення в Україні фашистського режиму...

Усвідомлюючи неправдивий характер інформації, яка містилась у згаданому виданні ..., Салов С.П. вирішив поширити вказані печатні видання серед виборців Київського району м. Донецька з

¹ 32,82 євроСВРО.

метою перешкодити здійсненню їхнього виборчого права і, таким чином, вплинути на результати президентських виборів ...

Відповідно до висновку судово-криміналістичної експертизи... спецвипуски в кількості восьми екземплярів були копіями оригінальної версії, текст якої був надрукований з використанням сучасної комп'ютерної техніки ...

Перешкоджання здійсненню громадянином України його виборчих прав полягає в діях підсудного Салова С.П., які були спрямовані на перешкоджання, відносно громадян, приймати участь у виборах, а обман полягає в тому, що він поширював серед громадян завідомо неправдиві відомості про смерть Кучми Л.Д., що могло вплинути на результати виборів, оскільки такі відомості, в які могла повірити частина громадян, призвели б їх до висновку не голосувати за цього кандидата в Президенти... у зв'язку з його смертю... "

29. 15 вересня 2000 р. Донецький обласний суд у складі суддів Д. А. Д., Г. Г. і Д. А. В. залишив вирок суду від 6 липня 2000 р. без змін.

30. 3 листопада 2000 р. і 9 лютого 2001 р., відповідно, обласний суд і Верховний суд України відхилили скарги заявника і його вимогу про перегляд вироку суду в порядку нагляду за необґрунтованістю.

31. 22 листопада 2000 р. Донецька обласна кваліфікаційно-дисциплінарна комісія адвокатури анулювала свідоцтво про право на заняття адвокатською діяльністю (№ 1051, видане 17 грудня 1997 р.). Вона обґрунтувала своє рішення фактом засудження заявника 6 червня 2000 р.

32. Після здачі іспиту в Донецькій обласній кваліфікаційно-дисциплінарній комісії адвокатури і сплати 1200 українських гривень² заявник одержав 23 квітня 2004 р. нове свідоцтво про право заняття адвокатською діяльністю (№ 1572). Здати іспит йому дозволили після того, як була погашена його судимість.

2. Проведення щодо компенсації шкоди за незаконне тримання в ізоляторі тимчасового утримання.

33. У липні 2000 р. заявник подав позов до Ворошиловського районного суду м. Донецька проти прокуратури м. Донецька та Управління МВС України в Донецькій області, вимагаючи компенсацію моральної та матеріальної шкоди, завданої йому внаслідок незаконного 10-денного перебування в 1999 р. в ізоляторі тимчасового утримання. Зокрема, він вказував, що його повинні були утримувати в слідчому ізоляторі, а не в ізоляторі тимчасового утримання, тому що він проходив по кримінальній справі як обвинувачений.

34. 15 червня 2001 р. Ворошиловський районний суд м. Донецька частково задовольнив його вимоги. Він також зобов'язав прокуратуру м. Донецька і Управління МВС України в Донецькій області виплатити заявникові 3000 українських гривень (500 євро).

35. 22 листопада 2001 р. Донецький обласний апеляційний суд ухвалив, що відповідальність за виплату заявникові компенсації несе не прокуратура або Міністерство внутрішніх справ, а Державне казначейство. У зв'язку з цим він

² 194,73 [ЄВРО](#)євро.

зобов'язав Управління Державного казначейства у Донецькій області виплатити заявникові 3000 українських гривень (500 євро) як компенсацію матеріальної та моральної шкоди. .

36. За твердженням заявника, зазначена компенсація йому виплачена не була.

В. Відповідне внутрішнє законодавство

1. Конституція України 1996 р.

37. Відповідні положення Конституції України встановлюють:

Стаття 29

"Кожна людина має право на свободу та особисту недоторканність.

Ніхто не може бути заарештований або утримуватися під вартою інакше як за мотивованому рішенням суду і тільки на підставах і в порядку, встановлених законом"

Стаття 34

"Кожному гарантується право на свободу думки і слова, на вільне вираження своїх поглядів і переконань.

Кожний має право вільно збирати, зберігати, використовувати і поширювати інформацію усно, письмово або іншим способом за своїм вибором.

Здійснення цих прав може бути обмежено законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або суспільного порядку з метою попередження безладів або злочинів, для охорони здоров'я населення, для захисту репутації або прав інших людей, для попередження розголошення інформації, отриманої конфіденційно, або для підтримки авторитету і неупередженості правосуддя"

Стаття 121

Прокуратура України є єдиною системою, на яку покладаються:

- 1) підтримка державного обвинувачення в суді;
- 2) представництво інтересів громадянина або держави в суді у випадках, визначених законом;
- 3) нагляд за дотриманням законів органами, що проводять оперативно-розшукову діяльність, дізнання, досудове розслідування ;
- 4) нагляд за дотриманням законів при виконанні судових рішень у кримінальних справах, а також при застосуванні інших заходів примусового характеру, пов'язаних з обмеженням особистої свободи громадян"

Стаття 122

"Прокуратуру України очолює Генеральний прокурор України, що призначається на посаду за згодою Верховної Ради України і звільняється з посади Президентом України. Верховна Рада України може виразити недовіру Генеральному прокуророві України, що призводить до його відставки з посади.

Термін повноважень Генерального прокурора України - п'ять років"

Стаття 124

"Правосуддя в Україні здійснюється винятково судами. Делегування функцій судів, а також присвоєння цих функцій іншими органами або посадовим особам не допускається.

Юрисдикція судів поширюється на всі правовідносини, що виникають у державі..."

2. Закон України "Про судоустрій" від 5 червня 1981 р.

38. Відповідні положення Закону України "Про судоустрій" від 5 червня 1981 р., із змінами й доповненнями, чинні на момент подій у справі, передбачали таке:

Стаття 30**Склад Верховного Суду Республіки Крим, обласного, Київського і Севастопольського міських судів**

"Верховний Суд Республіки Крим, обласний, Київський і Севастопольський міські суди діють в складі:

- 1) президії суду;
- 2) судової колегії в цивільних справах;
- 3) судової колегії в кримінальних справах."

Стаття 31**Повноваження Верховного Суду Республіки Крим, обласного, Київського і Севастопольського міських судів**

"Верховний Суд Республіки Крим, обласний, Київський і Севастопольський міські суди: розглядає у межах своїх повноважень справи як суд першої інстанції, у касаційному порядку, порядку нагляду і в зв'язку з нововиявленими обставинами;

здійснюючи нагляд за судовою діяльністю районних (міських), міжрайонних (окружних) судів, також вивчає і узагальнює судову практику, аналізує судову статистику;

здійснює інші повноваження, надані йому законодавством."

Стаття 32**Президія Верховного Суду Республіки Крим, обласного, Київського і Севастопольського міських судів**

"Президія Верховного Суду Республіки Крим, обласного, Київського і Севастопольського міських судів утворюється у складі голови, заступників голови і суддів у кількості, що визначається Президією Верховної Ради України за поданням Голови Верховного Суду України та Міністра юстиції України ...

Участь прокурора Республіки Крим, прокурора області, міст Києва і Севастополя в засіданні президії Верховного Суду Республіки Крим, обласного, Київського та Севастопольського міських судів при розгляді судових справ є обов'язковою."

Стаття 33**Повноваження президії Верховного Суду Республіки Крим, обласного, Київського і Севастопольського міських судів**

“Президія Верховного Суду Республіки Крим, обласного, Київського і Севастопольського міських судів:

- 1) у межах своїх повноважень розглядає справи в порядку нагляду і в зв'язку з нововиявленими обставинами;
- 2) затверджує за поданням голови суду склад судової колегії в цивільних справах і судової колегії в кримінальних справах;
- 3) розглядає матеріали вивчення і узагальнення судової практики і аналізу судової статистики;
- 4) заслуховує звіти голів судових колегій про діяльність колегій, розглядає питання роботи апарату суду;
- 5) подає допомогу районним (міським) міжрайонним (окружним) судам у правильному застосуванні законодавства;
- 6) здійснює інші повноваження, надані їй законодавством.”

Стаття 34**Порядок роботи президії Верховного Суду Республіки Крим, обласного, Київського і Севастопольського міських судів**

“Засідання президії Верховного Суду Республіки Крим, обласного, Київського і Севастопольського міських судів проводяться не менш як два рази на місяць.

Засідання президії є правомочними при наявності більшості членів президії.

Постанови президії приймаються відкритим голосуванням більшістю голосів членів президії, які беруть участь у голосуванні.

Постанови президії підписуються головою суду.”

Стаття 37**Голова Верховного Суду Республіки Крим, обласного, Київського і Севастопольського міських судів**

“Голова Верховного Суду Республіки Крим, обласного, Київського і Севастопольського міських судів:

... 9) керує організацією роботи судових колегій; керує роботою апарату суду;

... 11) спільно з Міністром юстиції Республіки Крим, начальником управління юстиції обласної, Київської і Севастопольської міських державних адміністрацій за погодженням з Головою Верховного Суду України, Міністром юстиції України представляє кандидатів для обрання судьями районних (міських) судів; ...”

3. Закон України "Про статус суддів" від 15 грудня 1992 р. (чинний на час подій)

39. Стаття 7 цього Закону передбачає, що суддею може стати будь-який громадянин України, який досяг на день обрання **21 року**, має, як правило, стаж

роботи за юридичною спеціальністю не менше двох років. Відповідно до статті 9 (3), вперше судді обираються на п'ять років, після здачі іспиту кваліфікаційній комісії суддів та рішення відповідного місцевого органу. Відповідно до статей 33 та 34 цього Закону підставами для порушення дисциплінарного провадження щодо судді може бути подання Голови обласного суду.

4. Закон України “Про кваліфікаційні комісії, кваліфікаційну атестацію і дисциплінарну відповідальність суддів судів України” (що діяв на той час)

40. Згідно статей 6 і 7 цього Закону, кваліфікаційні комісії мали право порушувати дисциплінарні провадження і виносити висновки про можливість обрання кандидата на посаду судді районного суду і про обрання судді на новий строк повноважень після закінчення первинного п'ятирічного терміну. Вони могли також вимагати проведення атестації судді, пропонуваного на підвищення в суддівському або адміністративному ранзі, або оцінки його правових знань. Голови обласних судів могли вимагати від кваліфікаційних комісій підтвердження або оцінки знань і кваліфікації суддів. У відповідно до статей 32 і 33 Закону, голови судів вищої інстанції мали право порушувати дисциплінарне провадження щодо суддів районних судів.

5. Глава IV Кримінального кодексу України (витяги): Злочини проти виборчих, трудових та інших особистих прав і свобод людини і громадянина

41. У відповідних положеннях статті 127 Кримінального кодексу передбачається:

Перешкоджання здійсненню виборчого права чи роботі виборчої комісії

“Перешкоджання здійсненню громадянином України його виборчих прав або роботі виборчої комісії, вчинене з метою вплинути на результати виборів, -

карається позбавленням волі на строк від трьох до п'яти років.

Ті ж діяння, вчинені шляхом підкупу, обману, або поєднані з пошкодженням майна або з застосуванням насильства до громадянина, який здійснює свої виборчі права, або члена виборчої комісії чи їх близьких родичів, або з погрозою застосувати таке насильство чи знищити майно, а так само вчинені за попереднім зговором групою осіб або членом виборчої комісії чи іншою посадовою особою з використанням влади або посадового становища, -

караються позбавленням волі на строк від п'яти до восьми років.”

6. Глава 15 Кодексу України про адміністративні правопорушення від 7 грудня 1984 р.

42. У відповідних положеннях Кодексу України про адміністративні порушення говориться:

Стаття 186². Порушення законодавства про вибори Президента України і народних депутатів

“Публічні заклики або агітація за бойкотування виборів Президента України або народного депутата, опублікування або поширення іншим способом неправдивих відомостей про кандидата в Президенти України або депутати, а так само агітація за або проти кандидата в день виборів -

тягнуть за собою накладення штрафу від трьох до шести неоподатковуваних мінімумів доходів громадян.”

7. Кримінально-процесуальний кодекс України 1960 р. (щодо повернення справи на додаткове розслідування)

43. У відповідних положеннях розділу III Глави 23 Кримінально-процесуального кодексу говориться:

Стаття 242

Питання, які з'ясовуються при відданні обвинуваченого до суду

“Судді одноособово чи суд у розпорядчому засіданні зобов'язані з'ясувати щодо кожного з обвинувачених такі питання:

... 5) чи правильно кваліфіковані дії обвинуваченого за статтями кримінального закону;

... 7) чи правильно обрано запобіжний захід щодо обвинуваченого; ...”

Стаття 244

Рішення суду в розпорядчому засіданні чи судді одноособово

Суд в розпорядчому засіданні чи суддя одноособово виносить одне з таких рішень:

... 2) про повернення справи на додаткове розслідування;...”

Стаття 246

Повернення справи на додаткове розслідування з розпорядчого засідання

“Суд у розпорядчому засіданні повертає справу на додаткове розслідування у випадках:

1) істотної неповноти або неправильності проведеного дізнання чи попереднього слідства, які не можуть бути усунуті в судовому засіданні;

2) істотного порушення вимог кримінально-процесуального закону;

3) наявності в справі підстав для пред'явлення притягнутій до відповідальності особі обвинувачення, яке їй до цього не було пред'явлено;

... При поверненні справи на додаткове розслідування суд зобов'язаний зазначити в ухвалі, які саме обставини повинні бути з'ясовані при додатковому розслідуванні і які слідчі дії при цьому повинні бути проведені.

... суд зобов'язаний вирішити питання про запобіжний захід щодо обвинуваченого...”

Стаття 252

Внесення окремого подання і скарги на ухвалу розпорядчого засідання і постанову судді

“На ухвалу розпорядчого засідання і постанову судді прокурор має право у семиденний строк з дня їх винесення внести до вищестоящего суду окреме подання...”

Стаття 273

Порядок винесення ухвал у судовому засіданні

“В усіх питаннях, які вирішуються судом під час судового розгляду, суд виносить ухвали. Ухвали про направлення справи для провадження додаткового розслідування, про порушення справи про

новому обвинуваченню або щодо нової особи, про закриття справи, про обрання, зміну або скасування запобіжного заходу, про застосування заходів безпеки, про відводи і про призначення експертизи, а також окремі ухвали виносяться судом у нарадчій кімнаті і викладаються у вигляді окремого документа, який підписується всім складом суду...

При одноособовому розгляді справи в зазначених у цій статті випадках суддя виносить постанови.”

Стаття 274

Обрання, скасування або зміна запобіжного заходу в суді

“Під час розгляду справи суд, при наявності до того підстав, може своєю ухвалою змінити, скасувати або обрати запобіжний захід щодо підсудного...”

Стаття 281

Направлення справи на додаткове розслідування

“Повернення справи на додаткове розслідування з мотивів неповноти або неправильності попереднього слідства може мати місце як за ініціативою суду, так і за клопотанням учасників судового розгляду лише тоді, коли ця неповнота або неправильність не може бути усунута в судовому засіданні.

Якщо виникне питання про повернення справи на додаткове розслідування, суд, вислухавши думку прокурора та інших учасників судового розгляду, вирішує це питання мотивованою ухвалою, а суддя - постановою в нарадчій кімнаті.

Після додаткового розслідування справа направляється до суду в загальному порядку.

Ухвала (постанова) про направлення справи на додаткове розслідування оскарженню не підлягає, але прокурор може внести на неї окреме подання.”

Стаття 354

Оскарження ухвал суду і постанов судді, внесення на них подань прокурора

“Прокурор має право внести окреме подання на ухвалу суду чи постанову судді.

Підсудний, його захисник і законний представник, а також потерпілий і його представник ... мають право у семиденний строк з дня одержання копій ухвали суду і постанови судді подавати на них скарги.

Подача окремої скарги чи внесення подання зупиняє виконання ухвали.”

44. У відповідних положеннях Глави 31 Кримінально-процесуального кодексу передбачається таке:

Стаття 384

Особи, які мають право опротестувати вироки, ухвали і постанови суду, що набрали законної сили

“Перегляд у порядку нагляду вироку, ухвали і постанови суду, що набрали законної сили, допускається лише за протестом того прокурора...

Протести мають право приносити:

... 2)... прокурор області... - на вироки, ухвали і постанови районних (міських) судів...”

Стаття 385

Строки перегляду в порядку нагляду вироку, ухвали і постанови суду

“Перегляд у порядку нагляду обвинувального вироку, ухвали і постанови суду в зв'язку з необхідністю застосування закону про більш тяжкий злочин, через м'якість покарання або з інших підстав, що тягнуть за собою погіршення становища засудженого, а також виправдувального вироку або ухвали чи постанови суду про закриття справи допускається лише протягом року після набрання ними законної сили.

Перегляд у порядку нагляду обвинувального вироку, ухвали і постанови суду з інших підстав строком не обмежується.”

Стаття 391

Розгляд справи в порядку нагляду

“На засідання суду, що розглядає справу в порядку нагляду, для дачі пояснень можуть бути запрошені засуджений, виправданий, їх захисники... Запрошеним на засідання особам забезпечується можливість ознайомлення з протестом.”

Стаття 393

Результати розгляду справи в порядку нагляду

“В результаті розгляду справи в порядку нагляду суд може: ... скасувати вирок ... і закрити справу або передати її на нове розслідування чи новий судовий розгляд;...”

Стаття 395

Обов'язковість вказівок наглядної інстанції

“Вказівки суду, який розглядає справу в порядку нагляду, є обов'язковими при додатковому розслідуванні і при повторному розгляді справи судом.”

6. Закон України "Про вибори Президента України" від 1999 року.

45. У відповідних положеннях *Закон України "Про вибори Президента України"* говориться:

Стаття 50

Відповідальність за порушення виборчого законодавства

“1. Особи, які перешкоджали шляхом насильства, обману, погроз, підкупу або в інший спосіб вільному здійсненню громадянином України права обирати і бути обраним, вести передвиборну агітацію, а також голова, заступник голови, секретар і члени виборчих комісій, посадові чи службові особи органів державної влади, органів місцевого самоврядування, об'єднань громадян, які вчинили підлог виборчих документів, завідомо неправильний підрахунок голосів виборців, порушили таємницю голосування, допустили інше порушення цього Закону, несуть відповідальність, встановлену законом.

2. До відповідальності, встановленої законом, притягаються також особи, які опублікували чи поширили в інший спосіб завідомо неправдиві відомості про кандидата.”

7. Застереження, яке міститься в ратифікаційній грамоті від 11 вересня 1997 року (поширюється на період від 11 вересня 1997 року до 28 липня 2001 року)

46 Відповідні положення застереження були викладені в рішенні Суду у справі “*Невмержицький проти України* (заява № 54825/00, § 56, рішення від 5 квітня 2005 року).

8. *Додаток до застереження, який був переданий до Генерального Секретаря під час зберігання ратифікаційної грамоти від 11 вересня 1997 року*

47. Відповідні перехідні положення Конституції України викладені в зазначеному вище рішенні у справі *Невмержицького*.

9. *Постанова Пленуму Верховного Суду України № 10 від 30 вересня 1994 року "Про деякі питання, що виникають при застосуванні судами законодавства, яке передбачає оскарження до суду санкції прокурора на арешт"*

48. У відповідній постанові Пленуму Верховного Суду України говориться:

"... Роз'яснити, що відповідно до статті 236-3 Кримінального процесуального Кодексу України, до суду може бути оскаржено лише санкція прокурора на арешт підозрюваного або обвинуваченого, а не рішення слідчого, органу дізнання про застосування як запобіжного заходу взяття під варту чи продовження строку тримання під вартою..."

10. *Рішення Конституційного суду України від 24 липня 1999 р. (№ 6-рп)*

49. У своєму рішенні Конституційний Суд визнав неконституційність дій Кабінету Міністрів при прийнятті ним 22 березня 1999 р. постанови № 432 про скорочення в 1999 р. витрат державного бюджету на видатки: Верховного Суду - на 40 %, обласних судів - на 7,5 %, районних (і міських) судів - на 6,8 %, Вищого арбітражного суду - на 26,4 %, арбітражних судів - на 19,4% і військових судів - на 15,5 %. Відповідно до інформації, опублікованої Міністерством юстиції (відповідальним за функціонування судової системи на той час), ці витрати покривали видатки судів першої інстанції на 51,6 % і видатки обласних судів на 62,8 %. Конституційний Суд вирішив, що Постанова № 432 робить фінансовий тиск на суди і порушує право громадян на судовий захист.

11. *Відповідні рішення Ради суддів України (щодо призначення і обрання суддів)*

50. Рада суддів у своєму рішенні № 13 від 12 грудня 2000 р. вказала, що існуючий порядок обрання і призначення кандидатів на суддівські посади, затверджений Міністерством юстиції, Вищою радою юстиції і судово-кваліфікаційних комісій, суперечить задачі формування висококваліфікованого суддівського корпусу, здатного вершити правосуддя ефективно і незалежно.

51. 12 грудня 2000 р. Рада суддів прийняла Постанову № 10, де вказала, що рішення Кабінету міністрів про зменшення платні суддівському персоналу суперечать принципів незалежності системи судових органів.

ПРАВО

I. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 5 § 3 КОНВЕНЦІЇ

A. Доводи сторін

52. Скаржник скаржився на те, що він утримувався під вартою незаконно протягом 18 днів без будь-якої юридичної перевірки затримання. Це тривало з 1 листопада 1999 р., дня арешту заявника, до 17 листопада 1999 р. дня, коли Ворошиловський районний суд м. Донецька розглянув його скарги. Він скаржитися на порушення § 3 статті 5 Конвенції, відповідно до якої:

“Кожен, кого заарештовано або затримано згідно з положеннями підпункту с пункту 1 цієї статті, має негайно постати перед суддею чи іншою службовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, і має право на судовий розгляд впродовж розумного строку або на звільнення до початку судового розгляду. Таке звільнення може бути обумовлене гарантіями явки в судове засідання.”

1. Доводи Уряду

53. Уряд стверджував, що заявник утримувався під вартою згідно санкції прокурора. Він наполягав на тому, що прокурор, відповідно до застереження, зробленого Україною до статті 5 Конвенції, може вважатися “... іншою службовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу” (див. §§ 46-47 вище). В цій якості прокурор, який санкціонував затримання заявника, розглянув питання тримання заявника під вартою негайно. Уряд також наголошував, що санкція прокурора на арешт заявника підлягала суворому судовому контролю, який може ініціюватися, та ініціювався заявником. Судовий контроль, встановлений в українському законодавстві, полягає в тому, що скарга затриманого на санкцію на арешт повинна розглядатися негайно та в тому, що суд вирішує питання щодо звільнення затриманого. Відповідно, Уряд зробив висновок, що кримінально-процесуальне законодавство, чинне на час арешту заявника, повністю відповідало вимогам § 3 статті 5 Конвенції. В цьому зв’язку Уряд зробив висновок про відсутність порушення статті 5 Конвенції.

54. З огляду на вимогу статті 5 § 3 Конвенції негайно постати перед суддею чи іншою службовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу, Уряд стверджував, що період, який передував розгляду питання затримання заявника, не був тривалим. Уряд зауважував, що відповідно до українського законодавства, скарга на санкцію на арешт може бути подана навіть у день його видачі. Далі зазначалося, що законодавство встановлює суворі часові рамки для розгляду скарг щодо арешту та що наданий час не є надмірним. Проте можливі затримки могли статися, якщо затриманий або його адвокат затримали подачу скарги на санкцію на арешт. Зокрема, Уряд зазначив, що 3 листопада 1999 р. прокурор санкціонував арешт заявника. Скарга на ці дії була датована 6 листопада 1999 р. та, згідно постанови суду, подана лише 10 листопада 1999 р. 17 листопада 1999 суд розглянув скаргу та підтвердив законність арешту. Він зауважив, що 8 листопада 1999 заявник подав клопотання про зміну адвоката, що призвело до затримки у розгляді його скарги.

55. Уряд зауважив, що затримка у поданні скарги на ордер на арешт сталася з вини заявника. Зокрема, апеляція була подана через 7 днів після ухвалення санкції. З огляду на вищезазначене, Уряд зробив висновок, що в цьому випадку порушення статті 5 Конвенції щодо невідкладності розгляду питання затримання заявника, не було.

2. Доводи заявника

56. Заявник стверджував, що згідно українського законодавства, прокурор належить до правоохоронних органів та ні в якому разі не може вважатися службовою особою, якій закон надає право здійснювати судову владу. Зокрема, згідно статті 124 ч. 1 Конституції, судові функції в Україні здійснюються лише судами. Передавати судові функції іншим органам або посадовцям заборонено (див. § 38 вище). Відповідно, заявник прийшов до висновку, що в Україні прокурор не може вважатися особою, “якій закон надає право здійснювати судову владу.” Єдиною функцією прокурора згідно статей 121-122 Конституції є підтримка державного обвинувачення в суді. Крім того, українські прокурори не були незалежними при розгляді кримінальних справ (він наводить як приклад рішення *Huber v. Switzerland* від 23 жовтня 1990 р., Серія А № 188, с. 18, ч. 42, та *Niedbala v. Poland*, заява № 27915/95, §§ 48-50, від 4 липня 2000 р.) оскільки вони були стороною обвинувачення у справі (тут він посилається на рішення *Assenov and Others v. Bulgaria* від 28 жовтня 1998 р., Reports of Judgements and Decisions 1998-VIII, с. 3298, § 146, та *Nikolova v. Bulgaria*, заява № 31195/96, §§ 49-50, ECHR 1999-II).

57. Заявник робить висновок, що його тримання під вартою було незаконним та, що він не постав негайно перед суддею для перевірки його арешту та тримання під вартою. Він додав, що жодна з затримок не сталася з його вини.

В. Оцінка Суду

58. Суд спочатку зауважує, що звернення Уряду до застереження до § 3 статті 5 Конвенції, не може прийнятися (див. “Салов проти України”, ухвала щодо прийнятності від 27 квітня 2004 р., заява № 65518/01; щодо чинності застережень до статті 5 Конвенції див ухвалу щодо прийнятності у справі “Фалькович проти України” від 29 червня 2004 року, заява № 64200/00.). Щодо доводів Уряду відносно статусу прокурора (див. § 53 вище), Суд відмічає, що згідно українського законодавства прокурор не може вважатися посадовою особою, “якій закон надає право здійснювати судову владу” в сенсі статті 5 § 3 Конвенції (див. “Меріт проти України”, заява № 66561/01, §§ 62-63, від 30 березня 2004 р., та “Невмержицький проти України”, наведений вище, § 125). Більш того, його статус не може дати гарантій проти будь-якого свавільного або невинуватого позбавлення волі (див. зазначене вище рішення у справі *Niedbala*, §§ 48-57), оскільки він не наділений рисами «незалежності» та «неупередженості» відповідно до статті 5 § 3 (див. рішення *Schiesser v. Switzerland* від 4 грудня 1979, Серія А № 34, стор. 12-17, §§ 27-41). Крім того, Прокуратура не тільки відноситься до виконавчої гілки влади в державі, вона одночасно здійснює слідчі функції та функцію обвинувачення у кримінальній справі та є стороною у цій справі. Тому Суд повторює свою позицію щодо статусу прокурора, який не може вважатися особою, “якій закон надає право здійснювати судову владу”, та відхиляє доводи Уряду у цьому зв'язку.

59. Відповідно, Суд повинен розглянути, чи відповідає період часу, який сплинув перш ніж заявник постав перед суддею чи іншою особою в сенсі § 3 статті 5 Конвенції, вимогам цієї статті. У цьому зв'язку Суд зауважує, що заявник був затриманий міліцією 1 листопада 1999 р., проте питання його затримання не переглядалося судом до 17 листопада 1999, тобто протягом 16 днів після його арешту. Суд вважає, що пояснення Уряду щодо затримки перегляду питання про арешт заявника є несуттєвими, оскільки Уряд виходив з того, що перегляд судом затримання не є автоматичним, а що такий перегляд залежить від наявності скарги затриманої особи щодо законності її арешту (див. згадуване вище рішення у справі *Niedbala*, § 50). Навіть якщо припустити, що аргументи Уряду щодо відповідальності заявника за затримку в поданні скарги на арешт обґрунтовані, Суд, тим не менше, дотримується думки, що тримання заявника під вартою протягом семи днів без будь-якого судового контролю випадає з чітких часових меж, встановлених статтею 5 § 3 Конвенції (див. *Brogan and Others v. The United Kingdom*, рішення від 29 листопада 1988 р., Серія А № 145-В, стор. 30-35, §§ 55-62).

60. З огляду на вищенаведене, Суд приходить до висновку, що мало місце порушення статті 5 § 3 Конвенції.

II. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 6 § 1 КОНВЕНЦІЇ

61. Заявник скаржився на несправедливість кримінального провадження, порушеного проти нього. Він стверджував, зокрема, що національні суди не дотримувалися принципів верховенства права та правової певності, враховуючи той факт, що президія Донецького обласного суду скасувала остаточну та юридично обов'язкову постанову районного суду м. Донецька, відповідно до якої справу заявника було направлено на додаткове розслідування, тим самим піднімаючи питання законності первісного обвинувачення, пред'явленого проти заявника прокурором за частиною 2 статті 127 КК України. При цьому заявник посилався на статтю 6 § 1 Конвенції, яка у відповідній частині проголошує:

“Кожен... при встановленні обґрунтованості будь-якого кримінального обвинувачення, висунутого проти нього, має право на справедливий і відкритий судовий розгляд упродовж розумного строку незалежним і безстороннім судом, встановленим законом...”

A. Застосовність статті 6 § 1 Конвенції

1. Доводи сторін

62. Уряд стверджував, що скаргу заявника потрібно відхилити через те, що стаття 6 не застосовується до процедури повернення справи на додаткове розслідування чи процедури перегляду рішення в порядку нагляду. Уряд зазначив, що положення статті 6 Конвенції стосуються судових рішень, якими визначаються цивільні права та обов'язки особи чи встановлюється наявність чи відсутність кримінального обвинувачення, висунутого проти неї. Постанова районного суду м. Донецька від 7 березня 2000 року не мала значення для суті кримінальної справи, порушеної проти заявника.. Ця постанова стосувалася лише процедурних питань і була спрямована на надання вказівок органам досудового слідства щодо вчинення додаткових слідчих дії у справі. Ця постанова не мала на

меті виправдати заявника в скоєні злочину, передбаченого частиною 2 статті 127 КК України. Вона була спрямована на виправлення помилок, які були зроблені, на думку суду, слідчими органами, та які не дозволили суду об'єктивно розглянути справу по суті. Відповідно, ця процедура не підпадає під дію статті 6 Конвенції.

63. Заявник заперечував доводи Уряду. Він стверджував, що направлення його справи на додаткове розслідування безпосереднім чином вплинуло на його права. Щодо постанови Куйбишевського районного суду м. Донецька від 7 березня 2000 року заявник зазначив, що цією постановою районний суд розцінив обвинувачення у його первісному вигляді як необґрунтоване.. Він стверджував, що оцінка доказів у справі не може розглядатися як виключно процесуальне питання. Заявник зауважив, що у разі відсутності доказу щодо вини особи суд має визнати цю особу невинуватою. Тому він дійшов висновку, що стаття 6 може бути застосована.

2. Оцінка Суду

64. Перш за все, Суд відзначає, що кримінальне провадження проти заявника стосувалося “встановлення обґрунтованості кримінального обвинувачення”, оскільки містило всі три необхідні для такого висновку складові: кваліфікацію відповідно до внутрішнього законодавства, природу злочину та ступінь суворості покарання, якого може зазнати відповідна особа (див. *Garyfallou AEBE v. Greece*, рішення від 24 вересня 1997 року, Reports 1997-V, с. 1830, § 32, та “*Коваль проти України*”, заява № 65550/01, від 30 березня 2004 року). Тим не менше, в цій справі Суд повинен дослідити чи був заявник, чію кримінальну справу було повернено на додаткове розслідування на стадії судового розгляду, “обвинуваченим” в сенсі статті 6 § 1.

65. Поняття “обвинувачення” має “автономне” значення; воно повинно розумітися в сенсі Конвенції, а не лише в контексті його значення в національному праві. Таким чином, воно може визначатися як “офіційне повідомлення особи компетентним органом державної влади, в якому стверджується, що особа вчинила кримінальний злочин”, визначення, яке також відповідає поняттю “впливу важливі наслідки для стану підозрюваного” (прикладі: *Deweer v. Belgium*, рішення від 27 лютого 1980 року, Серія А № 35, с. 22, § 42, та с. 24, § 46, та *Eckle v. Germany*, рішення від 15 липня 1982 р., Серія А № 51, с. 33, § 73). Більш того, як вказував Суд в рішенні *Imbrioscia v. Switzerland* (рішення від 24 листопада 1993 року, Серія А № 275, с. 13, § 36) слова “при встановленні кримінального обвинувачення” в статті 6 §. 1 не означають, що ця стаття не застосовується до стадії досудового слідства (див. *Tejedor Garcia v. Spain*, рішення від 16 грудня 1997 р., Reports 1997-VIII, стор 2794-95, § 27).

66. У цьому зв'язку, Суд відмічає, що 31 жовтня 1999 року. прокуратура Київського району м. Донецька порушила кримінальне провадження проти заявника за фактом перешкоджання здійсненню виборчого права громадян. Зазначене провадження завершилося 15 вересня 2000 року винесенням Донецьким обласним судом ухвали, якою він підтримав засудження заявника за первісними обвинуваченнями, пред'явленими прокуратурою за статтею 127 п. 2 КК України. Щодо направлення справи на додаткове розслідування постановою Куйбишевського районного суду м. Донецька від 7 березня 2000 року та

наступного скасування цієї постанови президією Донецького обласного суду 5 квітня 2000 р., Суд не вважає за потрібне відділяти цю частину кримінального процесу від кримінальних провадження в цілому, оскільки таке виділення буде штучним. На думку Суду, повернення справи на додаткове розслідування відзначило процедурний крок, який був передумовою для нового визначення кримінального обвинувачення (див. *Нікітін проти Росії*, заява № 50178/99, ч. 58, ECHR 2004-...), навіть якщо таке повернення не містило жодних ознак остаточного рішення у кримінальній справі і не було остаточним визначенням обвинувачення проти заявника, останнє повинно було розглядатися більш детально відповідно до скарг в рамках статті 6 § 1 Конвенції. Беручи до уваги важливість цих процесуальних рішень Куйбишевського районного суду м. Донецька та президії Донецького обласного суду та їх впливу та результат провадження в цілому, Суд вважає, що гарантії статті 6 § 1 мають застосуватися до цих процедурних кроків.

67. За цих обставин, Суд вважає, що коли справу заявника було повернено на додаткове розслідування 7 березня 2000 року, і коли цю постанову було скасовано 5 квітня 2000 р., заявник міг вважатися суб'єктом "обвинувачення" в межах автономного значення статті 6 § 1. Таким чином, ця стаття може застосуватися в цій справі.

В. Відповідність статті 6 § 1 Конвенції

1. Доводи сторін

а. Доводи Уряду

68. Уряд стверджував, що коли районний суд направив кримінальну справу проти заявника на додаткове розслідування, процедура подачі подання прокурора проти цієї постанови чітко регулювалася процесуальним законодавством. Стаття 281 Кримінально-процесуального кодексу, чинного на момент подій, зазначала, що постанова суду про направлення справи на додаткове розслідування не може бути оскаржена в касаційному порядку (див. § 43 вище). Проте прокурор міг подати окреме подання на таку постанову. Згідно ст.ст. 252 та 281 Кримінально-процесуального кодексу (§ 43 вище) на рішення судді протягом 7 днів з моменту його проголошення могла бути подана скарга до суду вищої інстанції. Таким чином, внутрішнє законодавство встановило чіткі часові рамки для прокурора на внесення окремого подання на постанову судді. Відповідно, була виключена будь-яка можливість безстрокового внесення змін у остаточне судове рішення на шкоду обвинуваченому.

69. Уряд стверджував, що вносячи протест на постанову суду від 7 березня 2000 року, заступник прокурора не порушував прав заявника та не зашкодив інтересам правосуддя. Уряд дотримувався думки, що єдиним фактором, на який могло негативно вплинути повернення справи на додаткове розслідування, була тривалість провадження. Тим не менше, затримок у розгляді справи заявника не було.

70. Уряд зазначав, що у своєму протесті від 30 березня 2000 р. заступник прокурора протестував проти проведення додаткового розслідування та стверджував, що досудове слідство встановило достатньо доказів для розгляду

справи по суті. Заступник прокурора також зазначав, що постанова від 7 березня 2000 року була безпідставною. Уряд стверджував, що затримка у поданні прокурорського протесту сталася через те, що постанова суду була необґрунтованою та не містила чітких вказівок, які саме слідчі дії потрібно провести. Таким чином, постанова спричинила затримку у розгляді справи та подовжила перебування заявника під вартою. Вносячи протест на постанову від 7 березня 2000 р., прокурор фактично запобіг затягуванню розгляду справи заявника та скоротив тривалість тримання його під вартою. Далі Уряд стверджував, що протест, поданий прокурором до Президії, не вплинув негативно на заявника, оскільки стосувався спору між прокурором і судом, у якому заявник не був стороною.

71. Уряд посилався на рішення у справі *Brumărescu v. Romania* (заява № 28342/95, § 62, ECHR 1999-VII), заявляючи, між іншим, що Суд визнав порушення принципу правової певності в вищезгаданій справі тому, що Генеральний Прокурор Румунії був уповноважений звернутися до суду з вимогою скасувати остаточне судове рішення. При цьому здійснення цього повноваження не підлягало жодному часовому обмеженню. Ці фактори спонукали Суд визнати порушення принципу правової певності. Однак обставини справи заявника, зокрема, природа протесту, відрізнялися від вищезазначеної справи. Зокрема, у поясненнях Уряду, постанова від 7 березня 2000 р. не була остаточною.

72. Уряд відзначив, що президія Донецького обласного суду погодилася з аргументами прокурора і визнала постанову від 7 березня 2000 року необґрунтованою. Президія також визнала, що постанова є такою, що суперечить закону. Таким чином, прийнявши прокурорський протест до розгляду і скасувавши постанову про направлення справи заявника на додаткове розслідування, президія Донецького обласного суду перешкодила необґрунтованому затягуванню розгляду справи заявника.

В. Доводи заявника

73. Заявник стверджував, що принцип “правової певності” був порушений, оскільки у справі було скасовано рішення остаточну постанову суду. Він наголошував, що постанова районного суду від 7 березня 2000 р. набула законної сили, але була скасована, незважаючи на те, що жодного подання не було подано прокуратурою протягом семиденного строку, як це зазначено в статті 252 Кримінально-процесуального кодексу (див. § 43 вище): протест був поданий лише 30 березня 2000 р. Заявник повторив, що, по суті, постанова про направлення справи на додаткове розслідування прирівнювалося до визнання його невинним за первісними обвинуваченнями за статтею 127 ч. 2 Кримінального кодексу України, поданими прокуратурою (див. § 41 вище).

74. Заявник зазначив, зокрема, що внесення протесту вплинуло на тривалість провадження, оскільки воно було здійснене з порушенням процесуальних строків, встановлених національним законодавством. Більш того, подання протесту було спрямоване на затягування провадження. Відповідно до постанови від 7 березня 2000 р., прокуратурі не вдалося довести вини заявника у злочині, передбаченому

статтею 127 ч. 2 Кримінального кодексу України (див. § 41 вище) та вимагалася перекваліфікація правопорушення за статтею 186-2 Кодексу України про адміністративні правопорушення або за статтею 125 КК України. Згідно статті 186-2 України про адміністративні правопорушення максимальною санкцією в разі засудження заявника був би штраф в розмірі від 51 до 102 гривень, а не 8 років позбавлення волі (див. § 42 вище). Відповідно, заявник зробив висновок, що протест на постанову районного суду та наступна постанова президії Донецького обласного суду від 5 квітня 2000 р., порушили принцип незалежності та неупередженості суду, закріплений у § 1 статті 6 Конвенції. Далі заявник зазначив, що внутрішнє законодавство та рівень фінансування судів не забезпечувало достатніх гарантій для попередження зовнішнього тиску на суддів, у його конкретній справі за допомогою начеб-то вказівок, наданих Головою обласної адміністрації (державного органу, який відповідає за фінансування судів з регіональних бюджетів) голові Донецького обласного суду. Заявник також посилався на рішення Конституційного Суду України з цього питання (див. § 49 вище).

75. Далі заявник стверджував, що відповідно до вказівок президії Донецького обласного суду районний суд мав би його засудити. Суддя Куйбишевського районного суду м. Донецька, по суті, був зобов'язаний змінити свою думку, висловлену в постанові від 7 березня 2000 року, щодо відсутності достатніх доказів вини заявника та прийняти абсолютно іншу точку зору. На думку заявника, внесення протесту з порушенням встановлених строків та подальше скасування постанови відправленням про направлення справи на додаткове розслідування порушило баланс між правом заявника на захист та правами прокуратури.

76. Заявник далі стверджував, що недотримання відповідного строку на внесення протесту щодо скасування постанови було здійснене з метою затягування провадження у його справі. Більш того, протест не мав на меті зменшення строку тримання під вартою. Якби прокурор захотів, він міг би змінити запобіжний захід щодо заявника, або навіть звільнити його. Заявник також зауважив, що тривалість провадження у кримінальній справі не пов'язана з питанням тримання під вартою.

77. Заявник стверджував, що його ситуація подібна до справи *Brumărescu*, що розглядалася Судом. Зокрема, він стверджував, що припускав, що навіть незважаючи на те, що кінцевий термін внесення окремого подання щодо скасування постанови був закріплений в національному законодавстві, він не був дотриманий ані прокурором, ані президією Донецького обласного суду. Він також відмічав, що суддя, який спершу направив справу на додаткове розслідування, пізніше справи розглядав його справу. Таким чином, суддя проігнорував своє власне попереднє процесуальне рішення. Заявник зробив висновок, що гарантії справедливого суду судового розгляду, зокрема, гарантії незалежності та неупередженості суду, були порушені в цій справі.

2. Оцінка суду

(а) Попередні зауваження

78. Стаття 6 Конвенції в цілому гарантує право обвинуваченого приймати активну участь під час розгляду кримінальної справи у суді. Фундаментальним аспектом права на справедливий судовий розгляд є те, що розгляд кримінальної справи, включаючи процедурні елементи, має бути змагальним і в цьому процесі повинний бути забезпечений принцип рівності сторін, тобто обвинувачення та захисту (див. *Rowe and Davis v. the United Kingdom*, заява № 28901/95, § 60, ECHR 2000-II). При вирішенні питання, чи мало місце порушення статті 6, Суд має розглянути, чи був процес справедливим в цілому, включаючи апеляційне провадження та спосіб отримання доказів (див. *Edwards v. the United Kingdom*, рішення від 16 грудня 199, Серія А № 247-B, стор. 34-35, § 34).

79. Суд зауважує, що скарги заявника відповідно до статті 6 § 1 Конвенції переважно стосуються чотирьох питань, які будуть розглянуті по черзі під час розгляду стверджуваних порушень у провадженні щодо цієї справи:

(a) по-перше, чи діяли суди незалежно та неупереджено у цій справі;

(b) по-друге, чи дотримувався принцип рівності сторін;

(c) по-третє, чи обвинувальний вирок суду щодо перешкоджання заявником здійсненню виборчого права громадянами (стаття 127 кримінального кодексу України) був достатньо обґрунтованим; та

(d) по-четверте, чи порушили постановою про направлення справи на додаткове розслідування та подальше засудження заявника принципи верховенства права та правової певності.

(b) незалежність та неупередженість судів, які розглядали справу

80. Суд повторює, щоб встановити чи може суд вважатися “незалежним” відповідно до статті 6 § 1, необхідно, зокрема, звернути увагу на спосіб призначення його членів та строки їх повноважень, існування гарантій проти зовнішнього тиску та наявності зовнішніх ознак незалежності (див. *Findlay v. the United Kingdom*, рішення від 25 лютого 1997 р., Reports 1997-I, с. 281, § 73).

81. Суд далі нагадує, що “неупередженість”, в сенсі статті 6 § 1, має визначатися суб’єктивною оцінкою, на підставі особистих переконань та поведінки конкретного судді у конкретній справі - тобто, жоден з членів суду не має проявляти будь-якої особистої прихильності або упередження, та об’єктивною оцінкою - тобто, чи були у судді достатні гарантії для того, щоб виключити будь-які законні сумніви з цього приводу (див. *Bulut v. Austria*, рішення від 22 лютого 1996 року, Reports 1996-II, с. 256, § 31, та *Thomann v. Switzerland*, рішення від 10 червня 1996 року, Reports 1996 – III, с. 815, § 30). У межах об’єктивної оцінки має бути визначено, чи наявні факти, що можуть бути перевірені, які породжують сумніви щодо неупередженості судів У цьому зв’язку навіть зовнішні ознаки мають певне значення. Вирішується питання довіри, яку суди в демократичному суспільстві мають вселяти суспільству і, перш за все, сторонам у процесі.

82. У цій справі важко розмежувати поняття неупередженості та незалежності, оскільки докази заявника щодо оскарження як незалежності, так і неупередженості суду базуються на одних і тих самих фактичних обставинах.

Відповідно, Суд буде розглядати обидва питання разом (див. *Langborder v. Sweeden*, рішення від 22 червня 1989 р., Серія А, № 155, с. 16, § 32). Він зазначає, що твердження заявника про те, що суддя Т. Куйбишевського районного суду м. Донецька керувався політичними мотивами та був поінструктований головою районної державної адміністрації, є незначними при оцінці його скарг щодо відсутності незалежності та неупередженості судів, які розглядали справу.

83. Суд зазначає, що президія Донецького обласного суду, що розглядала протест прокурора від 5 квітня 2000 р. (див. § 24 вище) та палата обласного суду, що 15 вересня 2000 р розглядала апеляційну скаргу заявника на вирок суду, складалася з різних суддів (див. §. 29 вище). Проте Суд зазначає, що відповідно до Закону України “Про судоустрій”, в редакції, чинній на момент подій, повноваження президіумів обласних судів в нагляді за нижчими судами та їх палат були відверто надто широкими. Зокрема, президія затверджувала склад палат у цивільних та кримінальних справах обласного суду та здійснювала нагляд за здійсненням правосуддя районними судами (див. § 38 вище). Більш того, президію обласного суду очолював Голова, який в той час мав вплив на призначення суддів у нижчих судах, на оцінку їх роботи, ініціацію дисциплінарного провадження та розвитку їх кар’єри (див. §§ 38-40 вище). Суд також відзначає, що внутрішнє законодавство не встановлювало зрозумілих критеріїв та порядку для підвищення, дисциплінарної відповідальності, оцінки діяльності та кар’єрного росту суддів, а також обмежень щодо широких повноважень щодо цих питань, якими наділені голови судів вищих інстанцій та кваліфікаційних комісій (див. §§ 38-40 вище). Тим не менш, такий критерій, як кількість справ, порушені строки розгляду справ та кількість скасованих або оскаржених рішень зазвичай бралися до уваги при вирішенні питання про підвищення рангів чи призначення на адміністративні посади в суді. Суд також приймає до уваги рішення Конституційного Суду України від 24 липня 1999 р. та відповідні резолюції Ради Суддів України, які критикували нестачу фінансування та законодавчо закріплених гарантій для функціонування судових органів (див. § 49-51 вище).

84. Щодо неупередженості судді, який розглядав справу, Суд зауважує, що згідно статті 395 п. 1 Кримінально-процесуального кодексу (див. § 44 вище), вказівки президії обласного суду, який скасував попередню постанову та направив справу для розгляду по суті, є обов’язковими для судді, який розглядає справу. Отже він зобов’язаний розглядати справу по суті. Більше того, невиконання вимог статті 395 п.1 ККУ, може призвести до скасування рішення, винесеного під час нового розгляду справи судом вищої інстанції.

85. Далі, Суд вбачає, що будь-яке процесуальне рішення, яке виносить суддя, повинно бути дуже обережно сформульоване, щоб бути нейтральним та уникнути будь-якого можливого втручання у принцип презумпції не винуватості, закріплений у статті 6 § 2 Конвенції. Суддя не обов’язково стає союзником чи опонентом підсудного, коли він радить направити певну справу на додаткове розслідування чи надає вказівки суду першої інстанції слухати справу по суті (див., *mutatis mutandis, Borgers v. Belgium*, рішення від 30 жовтня 1991 р., Серія А № 214-В, стор. 31-32, § 26), проте він висловлює особливу конкретну точку зору у справі і, відповідно, необхідні додаткові гарантії для забезпечення об’єктивного розгляду конкретної справи суддею та судом в цілому. У цьому зв’язку, Суд

зазначає, що у своїй постанові від 5 квітня 2000 р., якою справу було повернуто до Куйбишевського районного суду м. Донецька для подальшого розгляду, президія Донецького обласного суду встановила, що останній не розглянув доводи прокурора про те, що заявник вчинив злочин, передбачений статтею 127 п. 2 Кримінального кодексу (див. § 24 вище). Пізніше суддя Т. Куйбишевського районного суду м. Донецька на підставі тієї самої доказової бази та доводів, які він розглядав, коли, в результаті, направив справу на додаткове розслідування, 6 липня 2000 р. виніс вирок, яким визнав заявника винним у вчиненні злочину, що інкримінувався йому прокуратурою з самого початку (див. § 28 вище). Суд в своїй постанові від 7 березня 2000 р. встановив, що "...органами слідства не вказано, який саме вплив завдали дії Салова С.П. на вибори, або як саме він хотів вплинути на результати виборів", що "...слідство не надало переконливих доказів, що в діях пана Салова є склад кримінального злочину..." та, що "... слідством допущена суттєва неповнота попереднього слідства..."

86. Беручи до уваги вищезазначене зауваження щодо недостатніх юридичних та фінансових гарантій проти зовнішнього тиску на суддю, що розглядає справу, та, зокрема, з огляду на недостатні гарантії щодо можливого тиску з боку Голови обласного суду, обов'язковий характер вказівок президії обласного суду та мову викладення відповідних процесуальних рішень, винесених під час судового розгляду, Суд вважає сумніви заявника щодо неупередженості судді Куйбишевського районного суду м. Донецька можуть вважатися об'єктивно виправданими.

(с) Рівність сторін

87. Суд повторює, що принцип рівності сторін у процесі є рис одним з елементів більш широкого поняття справедливого судового розгляду, яке також включає фундаментальний принцип змагальності процесу (див. *Ruiz-Mateos v. Spain*, рішення від 23 червня 1993 р., Серія А № 262, с. 25, § 63). Більш того, принцип рівності сторін у процесі – у розумінні «справедливого балансу» між сторонами - вимагає, щоб кожній стороні надавалася розумна можливість представити справу в таких умовах, які не ставлять цю сторону у суттєво невігідне становище відносно до другої сторони (див. *Dombo Beheer B.V. v. the Netherlands*, рішення від 27 жовтня 1993 р., Серія А № 274, с. 19, § 33, та *Ankerl v. Switzerland*, рішення від 23 жовтня 1996 р., Reports 1996 –V, стор.1567—68, §. 38). Принцип змагальності процесу означає, що кожній стороні повинна бути надана можливість ознайомитися з усіма доказами та зауваженнями, наданими іншою стороною, і відповісти на них (див. рішення у справі *Ruiz-Mateos*, наведене вище, с. 25, § 63).

88. У цій справі принцип рівності сторін вимагав, щоб протест прокурора, поданий до президії Донецького обласного суду, був надісланий заявнику та/або його адвокату, який повинен був мати можливість надати пояснення щодо нього до розгляду протесту Президією. Більш того, йому повинні були надіслати копію постанови Президії Донецького обласного суду, яка скасувала постанову Куйбишевського районного суду м. Донецька про направлення справи на навий розгляд, щоб надати можливість завчасно підготувати свій захист у суді. Оскільки цього не сталося та ані заявник, ані його адвокат не були присутніми під час

розгляду протесту президією, заявник вважав, що був поставлений в нерівне становищі по відношенню до опонента, прокуратури.

(d) Невмотивованість судового рішення

89. Суд далі повторює, що згідно статті 6 § 1 Конвенції, рішення судів достатнім чином містять мотиви, на яких вони базуються для того, щоб засвідчити, що сторони були заслухані, та для того, щоб забезпечити нагляд громадськості за здійсненням правосуддя (див. *Hirvisaari v. Finland*, рішення від 27 вересня 2001 р., заява № 49684/99, § 30). Однак, статтю 6 § 1 не можна розуміти як таку, що вимагає пояснень детальної відповіді на кожний аргумент сторін. Відповідно, питання, чи дотримався суд свого обов'язку обґрунтовувати рішення може розглядатися лише в світлі обставин кожної справи (див. *Ruiz Torija v. Spain*, рішення від 9 грудня 1994 р., Серії А № 303-А, с. 12, § 29).

90. Суд зазначає, що в цій справі Куйбишевський районний суд м. Донецька, розглянувши переважно ті самі докази під час судових засідань, дійшов до двох абсолютно різних висновків 7 березня та 6 липня 2000 р. щодо необхідності подальшого розгляду справи та щодо засудження заявника (див. § 85 вище).

91. Суд не задоволений поясненнями Уряду щодо причин засудження заявника, після того, як справа слухалася вдруге, на підставі доказів та обвинувального висновку, поданого прокуратурою з самого початку, та вказівок президії Донецького обласного суду, в той час, як докази прокуратури не змінилися. Суд також вважає, що у своїй постанові від 6 липня 2000 р. Районний суд не достатньо роз'яснив причини відхилення від своїх попередніх висновків (див. § 28 вище). Зокрема, суд не звернувся до сумнівів, які висловив 7 березня 2000 р., повертаючи справу на додаткове розслідування, щодо адміністративної відповідальності заявника та звинувачення у наклепі (див. § 22 вище). Крім того, у вироку зазначалося, що заявник знав про неправдивість інформації, опублікованої в підробленому виданні «Голос України», проте ця обставина справи не була достатньо досліджена в мотивувальній частині вироку. Більш того, суд не дослідив свої попередні міркування щодо наявності доказів того, що заявник активно намагався розповсюдити газету, яку він не видав сам, як таку, що містить правдиву інформацію, та щодо того вплинув заявник суттєво на рішення виборців щодо необхідності взяти участі у виборах та не голосувати за пана Кучму.

92. В світлі вищезазначеного, Суд вважає, що заявник не міг скористатися перевагами справедливого судового розгляду, оскільки національні суди не надали обґрунтованої відповіді, чому Куйбишевський районний суд м. Донецька спочатку не знайшов доказів засудження заявника за обвинуваченнями, які йому інкримінувалися, та 7 березня 2000 р повернув справу на додаткове розслідування, а 6 липня 2000 р. визнав заявника винним у перешкоджанні здійсненню громадянами України своїх виборчих прав. Відсутність обґрунтованого рішення суду заважало завадила заявнику підняти ці питання на апеляційній стадії (див. *Suominen v. Finland*, заява № 37801/97, § 37, рішення від 1 липня 2003 р.).

(е) Правова певність, верховенство права та презумпція невинуватості

93. Право на справи справедливий судовий розгляд, передбачене статтею 6 § 1 Конвенції передбачає повагу до принципу верховенства права. Одним з основних аспектів принципу верховенства права є принцип правової певності, який передбачає, що коли рішення суду стало остаточним, воно не може бути піддано сумніву будь-яким іншим рішенням суду (див. рішення у справі *Brumărescu*, наведене вище, § 61). Відповідно до цього принципу жодна з сторін не може клопотати про перегляд остаточного і обов'язкового рішення переважно для того, щоб заслухати справу знову та домогтися нового рішення у справі. Повноваження судів вищих інстанцій щодо перегляду рішень мають застосовуватися з метою виправлення судових помилок, а не для нового розгляду справи по суті. Перегляд не має розумітися як удавана апеляція, і сама лише можливість існування двох поглядів на питання не є підставою для дослідження перегляду справи. Відступ від цього принципу дозволяється, коли це зумовлено обставинами суттєвого та непереборного характеру (див. "*Рябих проти Росії*", заява № 52854/99, § 52, ECHR 2003-IX).

94. Суд проте відмічає, що ця справа відрізняється від справи *Brumărescu* (наведеної вище), оскільки постанова від 7 березня 2000 не стосувалася остаточного виправдання заявника. Він підтверджує позицію, що ця постанова носила процедурний характер та була передумовою для визначення кримінального обвинувачення щодо заявника (див. § 66 вище).

95. Що стосується відповідності процесуальним строкам, Суд знов зазначає, що тлумачення національного законодавства в першу чергу належить до компетенції органів державної влади, зокрема, судів. Суд не замінитиме тлумачення, здійснене цими судами, своїм власним, якщо тільки він не встановить ознаки свавілля, (див., *mutatis mutandis*, *Ravnsborg v. Sweden*, рішення від 23 березня 1994 р., Серія А № 283-В, с. 29, § 33, та рішення у справі *Bulut*, наведене вище, стор. 355-56, § 29). Цей принцип, зокрема, відноситься до тлумачення судами правил процесуального характеру, таких як термін подачі документів чи скарг. Хоча часові межі та процесуальні правила, встановлені для внесення прокуратурою протестів мають бути дотримані як частина справедливого судового розгляду, в принципі, це завдання національних судів здійснювати нагляд за власними провадженнями.

96. Суд далі відмічає, що постанова від 7 березня 2000 р., що носила процесуальний характер, (див. § 22 вище) не оскаржувалась за звичайною процедурою, передбаченою статтею 252 Кримінально-процесуального кодексу (§ 43 вище). Єдиним використаним засобом правового захисту була заява про перегляд в порядку нагляду. Відповідно до статті 358 Кримінально-процесуального кодексу часових меж для подачі такої заяви встановлено не було (див. § 44 вище). Заява про перегляд постанови від 7 березня 2000 р. в порядку нагляду була отримана президією Донецького обласного суду 30 березня 2000 р., коли постанова вже набрала чинності за загальною процедурою. Необмежений термін подачі заяв про перегляд у порядку нагляду процесуального рішення, яке вступило в законну силу, відповідно до статті 385 КПК України (див. § 44 вище) не може вважатися нормальним з точки зору дотримання процесуальних строків та відповідності вимогам процесуальної прозорості та передбачуваності ходу кримінального процесу, які є найважливішими питаннями статті 6 § 1 Конвенції.

97. На думку Суду, постанова президії Донецького обласного суду про розгляд несвоєчасно поданого подання прокурора про перегляд постанови від 7 березня 2000 р. та відкладення її скасування після місяця з дня її винесення може вважатися свавільною та такою, що може підірвати справедливість процесу.

(f) Висновки

98. Суд, з огляду на висновки, яких дійшов щодо чотирьох зазначених елементів кримінального провадження (див. §§ 86, 88, 92 та 97 вище), вважає, що кримінальний процес в цілому був несправедливий. Відповідно, мало місце порушення статті 6 я 1 Конвенції.

III. СТВЕРДЖУВАНЕ ПОРУШЕННЯ СТАТТІ 10 КОНВЕНЦІЇ

99. Заявник скаржився на те, що внаслідок вироку Куйбишевського районного суду м. Донецька від 6 липня 2000 р. його право на свободу вираження поглядів, гарантоване статтею 10, було порушене. У цій статті зазначено, зокрема:

- „1. Кожен має право на свободу вираження поглядів. Це право включає свободу дотримуватись своїх поглядів, одержувати та передавати інформацію та ідеї без вручання органів державної влади незалежно від кордонів. Ця стаття не перешкоджає державі вимагати ліцензування діяльності радіомовних, телевізійних та кінематографічних підприємств.
2. Здійснення цих свобод, оскільки воно пов'язано із обов'язками і відповідальністю, може підлягати таким формальностям, умовам, Обмеженням або санкціям, що встановлені законом в інтересах національної безпеки, територіальної цілісності або громадської безпеки, для охорони громадського порядку або запобігання злочинам, для охорони здоров'я або моралі, для захисту репутації або прав інших осіб, для запобігання розголошенню конфіденційної інформації або для підтримання авторитету і безсторонності суду і є необхідними в демократичному суспільстві."

100. Суд відзначає, що обидві сторони згодні з тим, що засудження заявника становило втручання в його право на свободу вираження поглядів, яке гарантоване § 1 статті 10 Конвенції. Однак сторони розійшлись в думці про те, чи було це втручання передбачене законом і чи переслідувало воно законну мету, а саме "захист репутації або прав інших осіб" у сенсі § 2 статті 10. Таким чином, Суд має розглянути питання, чи було втручання передбачене законом, чи переслідувало воно законну мету і чи було воно "необхідним у демократичному суспільстві".

A. Доводи сторін

101. Уряд визнає, що засудження заявника та присуджений строк покарання представляють становили втручання в його право на свободу вираження поглядів за § 1 статті 10. Однак це втручання було виправданим, в сенсі § 2 статті 10. Воно було "передбачене законом" (статтею 127 КК) і переслідувало законну мету (захист прав інших осіб обирати Президента України в ході вільних і чесних виборів). Крім того, втручання було "необхідним у демократичному суспільстві". Що ж стосується останнього пункту, Уряд вказував, що в усталеній практиці Суду

(*Ahmed and Others v. the United Kingdom*, Суду рішення від 2 вересня 1998 р., Reports 1998 VI, стор. 2376, § 52) підкреслюється важливість забезпечення вільного волевиявлення людей під час виборів і необхідність захисту демократичного суспільства від втручань, таких як у цій справі, у цей процес. Поширення інформації про кандидата в Президенти було в інтересах виборців. Однак коли поширенню підлягала неправдива інформація, це могло вчинити негативний вплив на репутацію кандидата і перешкодити йому проводити ефективну виборчу кампанію.

102. Уряд повторює, що виступаючи як представник іншого кандидата в президенти, заявник поширив неправдиву інформацію про смерть суперника останнього. Тим самим він брав участь у нечесній виборчій кампанії і завдав шкоди інтересам українського суспільства, які полягають в проведенні чесних виборів. Визнавши заявника винним у вчиненні злочину, передбаченому статтею 127 КК (див. § 41 вище), українські суди діяли суворо в межах свого розсуду. Більше того, заявнику був засуджений до умовного позбавлення волі з випробувальним терміном, що не може не вважатися диспропорційним до обставин справи. Тому Уряд робить висновок про відсутність порушення статті 10 Конвенції щодо втручання в право заявника на поширення інформації в ході виборів.

103. Заявник з цим не погодився. Він наполягав, що п. 2 статті 127 КК не може бути застосований до його дій. Зазначене положення сформульоване настільки нечітко, що він не міг передбачати, що за цей вчинок його можуть позбавити волі. Його дії підпадали під статтю 186-2 Кодексу про адміністративні правопорушення, і його не можна було карати за поширення інформації (див. § 42 вище). Крім того, відповідні санкції були застосовані до нього виключно у зв'язку з виборчою кампанією кандидата на пост Президента Л.Д.Кучми. Чимало неправдивої інформації було поширено й у відношенні інших кандидатів, проте нікого за це не покарали. Що ж стосується винесення йому умовного вироку, то, на думку заявника, це доводить, що навіть суд усвідомлював абсурдність висунутих проти нього обвинувачень.

В. Відповідність статті 10 Конвенції

1. Практика Суду

104. Відповідно до усталеної практики Суду сфера для обмеження політичних висловлювань чи дебатів щодо питань, які становлять загальний інтерес, є дуже малою відповідно до § 2 статті 10 Конвенції (див., *mutatis mutandis*, серед інших джерел, рішення у справі *Lingens v. Austria*, від 8 липня 1986 р., Серія А, №. 103, стор. 26, § 42 та *Castells v. Spain*, рішення від 23 квітня 1992 р., Серія А, т. 236, стор. 23, § 43). Ця свобода підпадає під обмеження, викладені в статті 10 § 2 Конвенції, які проте мають тлумачитися однозначно. Необхідність будь-якого обмеження має бути переконливо встановлена.

105. Критерій "необхідності в демократичному суспільстві" вимагає від Суду встановлення того, чи відповідало "втручання", яке оскаржується, "нагальній суспільній необхідності", чи було це втручання пропорційним законній меті, яку

воно переслідувало, та чи були доводи, надані національними органами на виправдання втручання, відповідними і достатніми (див. *Sunday Times v. the United Kingdom (1)*, рішення від 26 квітня 1979 р., Серія А, т. 30, стр. 38, § 62). При визначенні існування такої “необхідності” та при обранні засобів в цьому зв’язку органи державної влади наділені певною свободою розсуду. Проте ця свобода розсуду не є необмеженою – вона нерозривно пов’язана з контролем Суду, якому належить винести остаточне рішення про сумісність застосованих обмежень з правом на свободу вираження поглядів, що захищається статтею 10 Конвенції (див. справу *Bladet Tromsø and Stensaas v. Norway* [GC], заява № 21980/93, § 58, ECHR 1999-III, і справу *Cumpăna and Mazăre v. Rumania* [GC], заява № 33348/95, § 88, ECHR 2004-XI).

106. Завданням Суду при нагляді не є органи підміна національних судів, а контроль за відповідністю статті 10 тих рішень, які вони винесли, здійснюючи своє право на свободу розсуду (див. справу *Bergens Tidende and Others v. Norway*, заява № 26132/95, § 50, ECHR 2000-I). При цьому Суд повинний поглянути на втручання, що оскаржується, в світлі обставин справи в цілому, включаючи зміст статті і умови, в яких вона була поширена (див. *Barfod v. Denmark*, рішення від 22 лютого 1989 р., Серія А, т. 149, стор. 12, § 28).

107. Наприкінці, Суд повторює, що стаття 10 захищає не тільки зміст ідей, що виражаються, і інформації, але і форму їх поширення (див. справу *Nilsen and Johnsen v. Norway*, заява № 23118/93, § 43, ECHR 1999-VIII).

2. Чи було втручання передбачене законом?

108. Суд зауважує, що однією з вимог, яка впливає з вислову “передбачений законом” є передбачуваність відповідних заходів. Та чи інша норма не може вважатись “законом”, якщо вона не сформульована з достатньою чіткістю, щоб громадянин міг регулювати свою поведінку: він повинен мати можливість – за необхідності за належної правової допомоги – передбачити наслідки, до яких може призвести певна дія (див., наприклад, *Rekvényi v. Hungary* [GC], заява № 25390/94, § 34, ECHR 1999-III, та *Feldek v. Slovakia*, заява № 29032/95, § 56, ECHR 2001-VIII). Рівень передбачуваності значною мірою залежить від змісту заходу, сфери, яку він має охопити, а також кількості та статусу тих, до кого він застосовується (див. рішення у справі *Groppera Radio AG and others v. Switzerland* від 28.05.90, серія А, N 173, стор. 26, § 68).

109. Суд не вважає переконливими доводи заявника щодо застосування національними судами в його справі Кримінального кодексу, а не Кодексу про адміністративні правопорушення (див. §§ 41-42 вище). У зв’язку з цим, він їх відхиляє. Взвзявши до уваги свою практику щодо вимог чіткості та передбачуваності (див. рішення у справі *Markt Intern Verlag GmbH and Klaus Beermann v. Germany* від 20.11.89, серія А, N 165, стор. 18, § 30; *Mueller v. Switzerland* від 24.05.88, серія А, №133, стор. 20, § 29) та з огляду на той факт, що стаття 127 Кримінального кодексу відповідає цим вимогам, Суд вважає, що втручання у право заявника було “передбачене законом” в розумінні § 2 статті 10 Конвенції.

3. Чи переслідувало втручання правомірну мету ?

110. Суд погоджується з Урядом, що втручання, яке є предметом спору, переслідувало законну мету - забезпечення виборців правдивою інформацією в ході президентської кампанії 1999 р. Залишається, однак, питання, чи було втручання необхідним та пропорційним до законної мети, що переслідувалася. .

4. Чи було втручання необхідним у демократичному суспільстві і пропорційним до законної мети, що переслідувалася?

111. Суд дотримується думки, що стаття, яка оспорується, розповсюджена в номері сфальсифікованої газети, стосувалася питань великого суспільного інтересу, а саме особистості конкретного кандидата на президентських виборах та його ніби-то смерті від викликаного алкогольною інтоксикацією міокардіодистрофії і наступного державного перевороту, здійсненого кримінальним оточенням ніби-то померлого Кучми (див. § 13 вище). Згадані в статті теми торкалися виборів як таких і можливості виборців голосувати за конкретного кандидата. На думку Суду, це важливі питання, здатні покласти початок серйозній суспільній дискусії в ході виборів. Отже, до цієї справи цілком можуть бути застосовані принципи щодо рамок політичної дискусії (див. справа "Українська прес-група" проти України", заява № 72713/01, §§ 39-41, рішення від 29 березня 2005 р.).

112. Що стосується питання про те, чим була стаття, що заперечується: фактичним твердженням або оціночним судженням, - Суд відзначає, що національні суди кваліфікували інформацію, що містилася в статті, як викладення фактів, тобто, факту смерті Кучми і підміні його схожою на нього людиною, а тому таким, яке перешкоджало виборцям обрати його Президентом (див. § 28 вище). Суд вважає, що ця стаття також має бути визнана як така, що містить неправдиві твердження (див. справа *Harlanova v.Latvia*, рішення щодо прийнятності від 3 квітня 2003 р., заява № 57313/00).

113. Однак із установлених національними судами фактів вбачається, що це твердження не було підготовлено або опубліковане самим заявником - він просто нього посилався на нього в розмовах з іншими особами як на особисту оцінку фактичної інформації, вірогідність якої викликала в нього сумнів. Національні суди не довели того, що він навмисне намагався ввести в оману інших виборців і перешкодити їм у здійсненні ними своїх виборчих прав на президентських виборах 1999 р. Більш того, сама по собі стаття 10 Конвенції не забороняє обговорення або поширення отриманої інформації, навіть якщо виникають серйозні сумніви щодо її вірогідності. Якби це було не так, то це означало б, що люди були б позбавлені права виражати свої погляди і думки про заяви, зроблені у ЗМІ, що накладало б необґрунтовані обмеження на свободу вираження поглядів, гарантовану статтею 10 Конвенції.

114. Суд відзначає, що, відповідно до тверджень заявника, під час обговорення цієї інформації з іншими людьми він не знав, чи була вона правдива або помилкова. За його твердженнями, він прагнув її перевірити. Більше того, вплив інформації, що містилася в газеті, був незначним, оскільки заявник мав лише вісім екземплярів сфальсифікованої газети "Голос України", і він розповідав

про неї тільки обмеженому колу осіб. Цей факт національні суди мали б взяти до уваги (див. § 28 вище). Розглядаючи справу заявника, національні суди також мали б враховувати право на свободу вираження поглядів та обговорення інформації, гарантовані статтею 10 Конвенції, зважаючи на конкретні обставини президентських виборів.

115. Суд нагадує, що при оцінці співрозмірності втручання варто брати до уваги і такі фактори, як характер і суворість накладеного покарання (див. справу *Ceylan v. Turkey*, заява № 23556/94, § 49, ECHR 1999-I; справу *Skalka v. Poland*, заява № 43425/98, §§ 41-42, рішення від 27 травня 2003 р.; зазначену вище справу *Cumprănă and Mazăre v. Rumania* §§ 111-124). У справі заявника, покарання у виді позбавлення волі терміном на 5 років умовно з на випробувальним терміном на два роки, штраф у розмірі 170 українських гривень³ і наступне анулювання Донецькою обласною кваліфікаційно-дисциплінарною комісією адвокатури свідоцтва про право заняття адвокатською діяльністю являло собою дуже суворе покарання.

116. Іншими словами, доводи, на які посилалась держава-відповідач, не були ні істотними, ні достатніми для обґрунтування того, що оскаржуване втручання було "необхідним у демократичному суспільстві". Крім того, рішення засудити заявника за обговорення інформації, що містилися у підробленому екземплярі газети, про смерть президента Кучми було явно неспіврозмірним переслідуваній законній меті .

117. Відповідно, мало місце порушення статті 10 Конвенції.

IV. ЗАСТОСУВАННЯ СТАТТІ 41 КОНВЕНЦІЇ

118. Стаття 41 Конвенції передбачає:

"Якщо Суд визнає факт порушення Конвенції або протоколів до неї і якщо внутрішнє законодавство відповідної Високої Договірної Сторони передбачає лише часткову сатисфакцію, Суд, у разі необхідності, надає потерпілій стороні справедливую сатисфакцію".

A. Шкода

119. Заявник вимагав 31 500 ЄВРО як компенсацію матеріальної шкоди, заподіяної йому внаслідок втрати доходу; 1200 українських гривень⁴ як відшкодування державного мита, сплаченого ним за поновлення свідоцтва про право заняття адвокатською діяльністю; судові витрати, понесені їм у ході національних розглядів (1000 ЄВРО, виплачені, за його твердженням, адвокату пану В. Філіпенко); штраф, сплачений ним на підставі судового рішення від 6 липня 2000 р. (170 українських гривень⁵), і витрати, пов'язані з утриманням його під вартою. В сукупності, він вимагав 150 000 ЄВРО як компенсацію матеріальної і моральної шкоди. Він стверджував, що його незаконне засудження спричинило сильні душевні страждання в нього самого й у його родини і, до того ж, завдало шкоди його діловій репутації.

³ 32,82 [євроЄВРО](#).

⁴ 194,73 [євроЄВРО](#).

⁵ 32,82 [євроЄВРО](#).

120. Уряд наполягав на відсутності причинно-наслідкового зв'язку між оскаржуваним порушенням і сумами, котрі вимагав заявник. Він вважав, що вимоги заявника надмірно високі і безпідставні, і тому мають бути відхилені. Він додавав, що, у будь-якому випадку, саме встановлення факту порушення становило б достатню сатисфакцію для заявника.

121. З огляду на обставини справи, Суд вважає, що заявник не довів існування причинно-наслідкового зв'язку між виявленими порушеннями і заявленим ним матеріальним збитком, оскільки вимагав відшкодування витрат, понесених у зв'язку з розглядом справи в національних судах, втрати доходу, витрат, пов'язаних з його утриманням під вартою тощо. Отже, немає підстав для присудження заявникові відшкодування за зазначеними вимогами. Приймаючи до уваги всі обставини справи, Суд вважає, що єдиними обґрунтованими вимогами про відшкодування матеріального збитку є ті, котрі пов'язані з анулюванням свідоцтва заявника про право заняття адвокатською діяльністю (194,73 ЄВРО) і штраф, сплачений ним на виконання вироку (32,82 ЄВРО). Таким чином, в цій частині Суд присуджує заявнику 227,55 ЄВРО.

122. Суд визнає, що заявник зазнав і моральну шкоду - душевні страждання через те, що його негайно не доставили до судді для розгляду питання про законність його арешту (§ 3 статті 5 Конвенції), через відсутність справедливого судового розгляду у його справі (§ 1 статті 6 Конвенції) і через засудження його за обговорення політично значимої інформації в ході виборів (стаття 10 Конвенції) - що не може бути в достатній мері компенсоване одним лише встановленням факту порушення Конвенції. Здійснюючи свою оцінку на справедливій основі, Суд присуджує заявникові 10 000 ЄВРО в цій частині .

В. Судові витрати

123. Заявник, якому не була надана юридична допомога для представництва в Суді, вимагав 1000 ЄВРО як компенсацію витрат, понесених їм у ході національних судових розглядів. Він не вимагав відшкодування судових витрат, понесених ним під час розгляду справи в Суді.

124. Уряд заявляв, що заявлена сума не має відношення до справи, яка розглядається в Суді. Він стверджував також, що заявник не надав ніяких документів на підтвердження того, що він дійсно поніс ці витрати.

125. Суд відзначає, що заявник не надав ніяких конкретних документів на підтвердження своїх вимог щодо відшкодування понесених ним витрат. До того ж він не обґрунтував і не конкретизував свої вимоги щодо відшкодування витрат, понесених ним у Суді. Тому Суд вирішив не присуджувати заявнику жодних сум і цій частині.

С. Пеня

126. Суд вважає, що пеня, яка нараховуватиметься у разі несвоечасної сплати, дорівнює граничній позичковій ставці Європейського центрального банку плюс три відсоткові пункти.

З ЦИХ ПІДСТАВ СУД ОДНОГОЛОСНО

1. Ухвалив, що мало місце порушення § 3 статті 5 Конвенції;
2. Вирішив, що § 1 статті 6 застосовується до кримінального провадження у справі;
3. Ухвалив, що мало місце порушення § 1 статті 6 Конвенції;
4. Ухвалив, що мало місце порушення статті 10 Конвенції;
5. Ухвалив, що:
 - (а) протягом трьох місяців від дати, коли рішення стане остаточним згідно з § 2 статті 44 Конвенції, держава-відповідач повинна сплатити заявникові в українських гривнях за курсом на день здійснення платежу 227,55 (двісті двадцять сім євро п'ятдесят п'ять центів) ЄВРО компенсації матеріальної шкоди та 10000 (десять тисяч) ЄВРО компенсації моральної шкоди, а також будь-який податок, який може підлягати сплаті із зазначених сум;
 - б) після сплину вищезазначених трьох місяців і до остаточного розрахунку на названі суми нараховуватиметься пеня у розмірі граничної позичкової ставки Європейського центрального банку, що діятиме в період несплати, плюс три відсоткові пункти.
6. Відхиляє решту вимог заявника щодо справедливої сатисфакції.

Вчинено англійською мовою і повідомлено письмово 29 березня 2005 року відповідно до пунктів 2 і 3 правила 77 Регламенту Суду.

(підпис)
С. НЕЙСМІТ
ЗАСТУПНИК СЕКРЕТАРЯ

(підпис)
ДЖ.-П. КОСТА
ГОЛОВА

Відповідно до § 2 статті 45 Конвенції і § 2 правила 74 Регламенту Суду, до цього рішення додаються окремі думки пана Кабрал Баррето і пані Муларони.

ДЖ.-П.К.

С.Х.Н.

ЧАСТКОВО СПІВПАДАЮЧА ДУМКА СУДДІ КАБРАЛ БАРРЕТО

На жаль, я мушу не погодитися з думкою більшості щодо обґрунтування порушення статті 6 Конвенції.

Якщо я погоджусь з рішенням більшості, що мало місце порушення статті 6 щодо принципів рівності сторін, правової певності, верховенства права та презумпції невинуватості, я мушу не погодитись з їх обґрунтуванням та висновком про порушення статті 6 § 1 Конвенції щодо незалежності та неупередженості судів, що розглядали справу, рішення та через не вмотивованість судового рішення. У цьому зв'язку, я поділяю причини, висвітлені в частково співпадаючій думці моєї колеги - судді Антонелли Мулароні.

ОКРЕМА ДУМКА СУДДІ МУЛАРОНІ

Погоджуючись з найголовнішим положенням рішення, що у цій справі мало місце порушення статті 6 § 1 Конвенції, я не цілком погоджуюсь з обґрунтуванням, яке підтримала більшість суддів, та з усіма аспектами його аналізу.

Я погоджусь з обґрунтуванням і фактом того, що мало місце порушення статті 6 § 1 Конвенції щодо принципів рівності сторін (див. §§ 87-88 рішення), правової певності, верховенства права та презумпції невинуватості (див. §§93-97 рішення). Проте я не погоджуюся з обґрунтуванням та висновком про порушення статті 6 § 1 щодо незалежності та неупередженості судів, що розглядали справу (див. §§ 80-86) та у зв'язку з невмотивованістю судового рішення (див. §§ 89-92 рішення).

1. Щодо незалежності та неупередженості судів, що розглядали справу, більшість правильно вказує, що твердження заявника про те, що суддя Т. Куйбишевського районного суду м. Донецька керувався політичними мотивами та був поінструктований головою районної державної адміністрації, є незначними при оцінці його скаргу щодо відсутності незалежності та неупередженості судів, які розглядали справу (див. § 82 рішення). Проте, стверджуючи це, більшість притримується доводів загального характеру щодо недосконалості національного законодавства, що я вважаю не має значення для розгляду справи, і дає підстави для виникнення обґрунтованих сумнівів щодо можливості встановлення порушення статті 6 § 1 (див. § 83 рішення).

Далі, більшість суддів досліджує питання неупередженості судді у справі, підкреслюючи, що він був юридично змушений діяти за вказівками президії обласного суду, яка скасувала попередню постанову та відправила справу для розгляду по суті. Крім того, більшість розвиває серію тверджень, з якими мені важко погодитися (див. §§ 84-85 рішення). Я вважаю, що існуюча в Україні система (принаймні, на час подій у справі) могла бути, *mutatis mutandis*, прирівняною до процедури касації та до такої загальновідомої у багатьох країнах-учасниках процедури як повернення справи до судів нижчої інстанції для розгляду по суті. Я боюся, що внаслідок обґрунтування, прийнятого більшістю щодо сумнівів заявника відносно неупередженості судді Куйбишевського районного суду м. Донецька (див. § 86 рішення), більш серйозні сумніви можуть виникнути у майбутніх заявників щодо упередженості суддів, які розглядатимуть питання винуватості підсудних після того як касаційний суд поверне справу для розгляду по суті. Мені здається, що висновок про те, що "сумніви заявника щодо неупередженості судді Куйбишевського районного суду м. Донецька можуть вважатися об'єктивно виправданими" є не лише дуже серйозним, а й таким, що може мати небажані наслідки в майбутньому.

Щодо "недостатніх правових та фінансових гарантій проти зовнішнього тиску на суддю у справі" та, зокрема, "відсутності таких гарантій проти можливого тиску з боку Голови обласного суду", я вважаю такий аргумент дуже слабким для обґрунтування висновку про порушення статті 6 § 1, частково з причин, вказаних вище, частково через те, що він може, між іншим, та за відсутності інших доказів, навести на думку, що суддя був корумпований.

З огляду на всі ці причини, я не можу приєднатися до точки зору більшості про порушення статті 6 § 1 Конвенції відносно незалежності та неупередженості судів у справі.

2. Щодо невмотивованості судового рішення (див. §§ 89-92 рішення), мені здається, що більшість робить такий висновок на підставі аналізу питання щодо незалежності та неупередженості судів, що розглядали справу по справі. Читаючи вирок районного суду від 6 липня 2000 р. (див. § 28 рішення), я не можу зробити висновок, що він був недостатньо обґрунтований. Принаймні, він обґрунтований так само, як і багато інших судових рішень, в яких Суд не вбачав жодних проблем за статтею 6 § 1 Конвенції. З огляду на міркування, викладені вище в частині першій, я не переконана, що районний суд повинен був вказувати, чому він спочатку не знайшов доказів обвинувачення заявника та відправив справу на додаткове розслідування та, врешті, 6 липня 2000 р., внаслідок постанови президії Донецького обласного суду від 5 квітня 2000 р. (див. § 24 рішення), визнав заявника винним у перешкоджанні здійсненню виборчого права громадян.

Як наслідок, я не можу дійти висновку про порушення статті 6 § 1 Конвенції у зв'язку з невмотивованістю судового рішення.

Що стосується статті 10, то я згодна з більшістю суддів, що встановили факт її порушення. Однак єдина причина, через яку я дійшла такого висновку - та обставина, що втручання в права заявника було непропорційним, оскільки покарання було надмірно суворим (див. § 115 рішення).

Я не недооцінюю серйозності того, що зробив заявник. Суд визначив - і я цілком згодна з ним - що стаття є неправдивим твердженням. Поза всяким сумнівом, інформація була неправдивою, тому що пан Кучма був живий. Це було очевидним поширенням неправдивої інформації щодо важливого аспекту життя країни, а саме виборів Президента. Навіть допускаючи, що статтю можна вважати внеском в обговорення суспільно-значимих або загальнополітичних питань, я не переконана, що заявник діяв сумлінно в прагненні надати точну і достовірну інформацію іншим особам (див., серед інших джерел, справу *Colombani and Others v. France*, заява № 51279/99, § 65, ECHR 2002-V). Заявник міг би спробувати перевірити правдивість або хибність цієї інформації до (а не після) її поширення, що не залишило б сумнівів щодо її правдивості. Я не вважаю, що свобода вираження надає право поширювати неправдиву інформацію, можливо, з метою надати перевагу іншому кандидату в Президенти.

Суд неодноразово вказував, що преса не повинна переступати меж, встановлених, зокрема, в інтересах захисту репутації або прав інших осіб (див. зазначене вище рішення у справі *Colombani*, § 56). Права і свободи особи зазнають обмежень, коли справа стосується прав і свобод інших людей.

Якщо, відповідно до практики Суду навіть оціночне судження може бути визнано таким, яке не підпадає під захист статті 10 Конвенції у випадку, коли воно не має під собою фактологічної основи, я вважаю, що розповсюдженій заявником неправдивій інформації не слід надавати більшого захисту.